<https://doi.org/10.31470/2706-7904-2020-15-132-136>

КОМУНІКАТИВНІ ЗАСОБИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ВИКЛАДАЧА

Communicative Means of Psychological Support for University Lecturers’ Professional Self-Fulfilment

Olga Korniyaka

DSc. in Psychology, Professor

Kostiuk Institute of Psychology of the NAPS of Ukraine

olga.korniyaka@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1471-9238>

Abstract

The abstract presents the results revealing with performed regression analysis of the determinants of university lecturers’ professional self-fulfilment. The research has shown that communicative factors are placed among the clearest predictors of achievement by university lecturers of high self-fulfilment in their profession. It is found out that the most significant factor in achieving of high level professional self-fulfilment (general, internal and external) by these specialists is the «creativity in professional communications» predictor. The main directions, communicative means and forms of self-fulfilment psychological support are outlined on the result basis.

Key words: *psychological support, regression analysis, communicative factors of professional self-fulfilment, communicative means, communicative training, university lecturer.*

Вступ Introduction

Самоздійснення викладача вищої школи означає постійний «саморух» у професійній (комунікативно-креативній) діяльності і набуття цим фахівцем досвіду діалогічного, «інтелектуального» за своїм характером, спілкування. Це надбання пов’язане з обов’язковою педагогічною, когнітивною, науковою, соціально-комунікативною та методичною ефективністю і компетентністю цього фахівця, а також виявом творчості в діяльності спілкування. Розвиток як постійне особистісно-професійне зростання та самоосвіта передбачають і психологічний супровід, що виступає ефективною технологією сприяння комунікативно-креативному самовираженню викладача у просторі професії. Набуваючи під впливом цих

зовнішніх та внутрішніх чинників додаткових спонук до комунікативно-креативної діяльності, викладач дістає вагомі можливості для реалізації свого потенціалу, підвищення довіри до себе як до фахівця і, зрештою, для професійного самоздійснення.

Мета дослідження – встановлення за допомогою регресійного аналізу визначальних чинників професійного самоздійснення викладача вищої школи і з'ясування на їх підставі основних напрямків, важливих комунікативних засобів і форм психологічного забезпечення цього процесу.

Методи та методики дослідження *Methods and Techniques of the Research*

Крім теоретичного аналізу особливостей професійного самоздійснення викладача й якісної інтерпретації результатів емпіричного дослідження, здійснювалося статистичне опрацювання даних за допомогою регресійного аналізу з метою з'ясування *предикторів* досягнення цим фахівцем високого рівня самоздійснення у професії. Дослідження дало змогу встановити, що вирішальне значення в цьому процесі мають *комунікативні чинники*. Це зумовлено специфікою професійної діяльності викладача, здійснюваної у формі науково-педагогічного спілкування (Корніяка, 2019). До того найбільш вираженим чинником досягнення цим фахівцем високого рівня професійного самоздійснення (загального, внутрішньо-професійного і зовнішньо-професійного) став показник *«креативність у сфері ділового спілкування»*.

Результати *Results*

На підставі результатів дослідження ми визначили *основні напрямки* та важливі *комунікативні засоби* психологічного супроводу професійного самоздійснення викладача вищої школи:

- (1) поглиблення змісту власної професійної діяльності і досягнення задоволеності своєю роботою;
- (2) постійний розвиток внутрішньої та зовнішньої професійної мотивації;
- (3) розвиток ціннісних орієнтацій, притаманних особистості, що самоактуалізується; посилення ціннісного ставлення до обраного фаху;

(4) досягнення творчої та креативно-комунікативної спрямованості особистості, забезпечення постійного вияву креативності у сфері професійного спілкування і життєдіяльності загалом;

(5) використання особистісно-психологічних ресурсів життєстійкості, поглиблення її зв'язку з властивостями особистості;

(6) інтенсивний розвиток професійної компетентності й таких її структурних складових, як інформаційна, креативна, педагогічна та самоосвітня компетентності;

(7) удосконалення комунікативної компетентності як ключової складової професійної компетентності з акцентом на таких її складових: (а) мотиваційному, когнітивному та інструментальному критеріях; (б) мовленнєвій компетентності; (в) невербальній (педагогічній) виразності мовлення викладача;

(8) розвиток контактності як вміння швидко встановлювати поглиблені й емоційно насичені контакти з іншими людьми. Психологічне сприяння професійному самоздійсненню повинне мати постійний характер і забезпечуватися на всіх етапах становлення фахівця (Korniyaka, 2020).

Як показало дослідження, важливим засобом вдосконалення чи психокорекції комунікативних чинників професійного самоздійснення викладача виступає *комунікативний тренінг*. Окреслимо деякі особливості його застосування на різних етапах професійного становлення цього фахівця.

Теоретико-емпіричне вивчення проблеми показало, що на етапах вибору професії, навчально-професійної підготовки та адаптації провідним є, на думку Е.Ф. Зеєра, Є.О. Клімова, В.В. Рижова, Г.М. Дубчак та ін., *особистісний розвиток* фахівця: відбувається становлення соціально та професійно важливих особистісних якостей. На наступних етапах професіоналізації (первинна та вторинна професіоналізація, період професійної майстерності) вже передують *професійний розвиток*, коли відбувається активне поповнення системи професійно важливих якостей, збагачення знань, вмінь та навичок. Стосовно викладача йдеться про розвиток комунікативних здатностей, пов'язаних з головною сферою його діяльності – науково-педагогічним спілкуванням.

Відтак, тренінг з розвитку професійно-комунікативного самоздійснення особистості цього фахівця може бути більш ефективним у періоди професійної підготовки, адаптації і навіть первинної професіоналізації, коли саме особистість виступає надзвичайно дієвим «інструментом» професійного розвитку і є достатньо сприйнятливою до зовнішніх впливів, активно соціалізуючись і професіоналізуючись, збагачуючись новими вміннями та навичками, поповнюючи в діяльності спілкування арсенал комунікативних стратегій і тактик. У ці періоди фахове навчання виступатиме як навчання особистості професійним вмінням та навичкам з метою

забезпечення ефективності професійної діяльності та спілкування. А корекційно-розвивальна робота матиме найвищий ефект внаслідок гнучкості, сприйнятливості та активності особистості фахівця.

Комунікативний тренінг буде корисним й у періоди вторинної професіоналізації та професійної майстерності. Адже він здійснює функцію психологічної підтримки і супроводу процесу адаптації фахівця до нових змін у просторі професії, зумовлюваних інноваційними процесами у сфері професій, трансформацією технологій та швидкоплинністю суспільно-економічних змін (Кокун, 2018). Маємо тут на увазі передусім вчасне набуття особистістю нових стратегій і тактик, за висловом І. Корнієнка (2017), «опанувальної поведінки», що є запорукою професійного самозбереження, запобігає фаховому вигоранню.

Дослідження показало, що самоздійсненню викладача в обраній професії сприяє психологічне забезпечення у таких формах: психологічне консультування, тематичні бесіди, комунікативний тренінг, соціально-психологічне тренування, наближені до реальної комунікації ділові ігри, раціоналізація професійних завдань через відповідне інформування, психорегуляційні засоби (приміром, тренування асертивної поведінки), а також заходи, спрямовані на підтримку доброго стану здоров'я і профілактику виникнення негативних особистісно-професійних явищ.

Надзвичайно важливим засобом розвитку діяльності викладача є *фасилітативна взаємодія*, що сприяє вдосконаленню пізнавальних процесів (у тому числі комунікативному розвитку, становленню діалогічних взаємин) усіх суб'єктів педагогічного спілкування. З метою тренування здатності педагогів до фасилітативної взаємодії дослідниці Н.О. Михальчук і Н.О. Хупавцева (2020) пропонують впровадження у практику їх роботи спеціальних семінарів, що сприятиме емоційно-ціннісному зростанню, набуттю досвіду комунікативно-креативної діяльності й творчому самовираженню у просторі професії.

Висновки **Conclusions**

Пошук нових варіантів виконання зумовлених фахом функцій, урізноманітнення сфер і форм взаємодії, індивідуальний підхід у спілкуванні, дадуть змогу успішно розв'язувати проблемні ситуації педагогічного процесу; істотно поповнити комунікативні стратегії та техніки міжособистісної взаємодії, підтримувати вербальну та невербальну активність; підвищувати самоконтроль і психологічний вплив на партнера зі спілкування; посилювати особистісну мотивацію, спрямовану на досягнення мети діяльності. А розвиток креативності у сфері ділового

спілкування може не тільки сприяти професійному самоздійсненню викладача, а й виступати профілактичним засобом запобігання професійним деформаціям.

Література *References*

- Коkun, О.М. (Ред.). (2018). *Психофізіологічне забезпечення професійного самоздійснення фахівця в умовах соціально-економічних перетворень*. (Монографія). Київ. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712848>
- Korniyaka O.M. (2020). Psychological support for university lecturers' communicative and professional self-fulfilment. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference (Liverpool, April 28-30, 2020)*, (pp. 147 – 156). United Kingdom: Cognum Publishing House. <https://sci-conf.com.ua/topics@sci-conf.com.ua>
- Корніяка, О.М., Петренко І.В., & Гомонюк, В.О. (2019). Спілкування у професії викладача// *Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти): матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Львів, 27-28 вересня 2019 р.), (с.45–48). Львів.*